עין משפט נר מצוה

יח א ב מיי' פ"ה מהל' מלוה ולוה הל' טו סמג לאוין קלו טוש"ע י"ד סי' קסג סעי' ג:

לקח הימנו חטין בדינר זהב הכור. רש"י פירש דמקח חטין הוי איתר אע"פ שאין לו חטים כיון שנתן לו מעות ולא קאי אסור אלא איין ונקט רישא לרבותא דסיפא דיין אסור אע"ג שבא מכח פיסוק הראשון של חטים שהיה דרך מקח וממכר ולא דרך הלואה וקשה לפירושו אדא שצריך למחוק הספרים לקמן (דף סג.) בגמרא דגרס והא לקח קתני מאי לקח לקח בהלואתו כי לפי זה אתי שפיר לקח דקאי אחטים דשרו ועוד כיון דאסור לא קאי אלא איין מאי פריך בגמרא וכי אין לו יין מאי הוי והתנן יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה וכי לא ידע דאסור לפסוק יין מחמת חוב ולא נתן לו אז שוס דמים ועוד מדמשני בגא לחוב בדמיהם מכלל דמעיקרא סבר שהיה נותן לו דמים ותו אדפריך מינא השער פוסקין לפרוך מרישא דשרי גבי חטים מיהו זה יש לתרץ דהוה משני דאסור קאי גם מרישא או הוה מוקמינן רישא דשרי ביש לו חטים דוקא לכך גרסה דאיזהו תרבית דאסור קאי אכולה מתני' וכי קתני בסיפא יין אין לו הוא הדין דגם חטין אין לו לכך פריך בגמרא וכי אין לו יין וגם חטים מאי הוי ועיקר קושייתו מכח חטים דאסור כי אין לו אע"פ שנותן דינר זהב ומשני בגא לחוב בדמיהן שכבר היה חייב לו דינר זהב ובשעת קנין אינו נותן לו כלום ומיד הוי ליה למפרך והא לקח קתני אלא דפריך ליה השתא עדיפא מינה וא"ת אמאי תני גבי יין אין לו כי נמי יש לו אסור ליתן שוה ל' דינר הלא אפילו חטים הוה איסורא ליקח בל' דינר כיון שלא היה לו חטים בפסק הראשון וי"ל דנקט לאשמועינן דאף בדישא אין לו חטים ואסור:

והתנן אין פוסקין. אית דגרסי והתניא משוס דלא גרסינן במתניתין יצא השער פוסקין וכן לקמן (דף עב:) אית ספרים דגרסי אלא מתני' דאין פוסקין וכו' הא יצא השער פוסקין היכי משכחת לה באכלבאי ואדבי ולספרים דגרסי הכא והתנן גרסי במתני' יצא השער פוסקין ולא גרסי' לקמן הא:

אע"פ שאין לזה יש לזה. דאע"ג דלא משך חטין אין זה רבית כיון שאם היה בא מוכר לחזור הוה קאי במי שפרע ולכך חשיבי כמתיקרו ברשות לוקח: **הרי** שנושה בו' **ועמד על גורנו.** [ב] תימה והלא מעות קונות הכא אפילו מדרבנן דמילתא דלא שכיח היא כדאמרינן בהזהב (לעיל דף מו:) גבי החליף דמי שור בפרה וי"ל דהכא מיירי שלא פטרו ממנו עד שיתן לו החטין: שהרי לא העלה לו דמי החטים יותר מדמיהן בשכר המתנת המעות דאמר והאי הוא דאחזיל גביה: **וחזר ולקחן ממנו בדינר זהב.** מתניתין כי קאמר לקח הימנו חטים במלוה קאי וכשבא לתובעו אמר לו תן לי מעותי שאני לוקח בהן יין אמר לו הרי מעותיך עשויות עלי בדמי שלשים דינרין ויין אין לו: **ואי הוה ליה חמרא.** זוזי יהיב ליה מעיקרא ופירי שקיל מיניה ולא דמי לרבית. אבל משקל מיניה זוזי אסור דדינר זהב יהיב ליה וקא שקיל מיניה תלתין: **הא בדינר זהב הכור וכן השער קתני.** ואם כדבריך כשלקחן בדינר זהב היה השער שלשים והאי דאחזיל גביה דאי השער בדינר זהב וזה העלם עליו שלשים דינר מעיקרא אוקמינהו ברבית בשביל המתנתו: **כי שביבנא ר' אושעיא נפיק לווחי.** כשאמות ר' אושעיא יצא לקראתי:

דמתרצנא

ובדינינו אין מחזירין ממלוה ללוה אמר ליה אינהו בתורת זביני אתא לידייהו אלא כל שאילו בדיניהן דקאמר רב ספרא מאי אתא לאשמועינן הכי אתא לאשמועינן כל שאילו בדיניהן מוציאין מלוה למלוה בדינינו מחזירין ממלוה ללוה ומאי ניהו ברבית קצוצה וכדרבי אלעזר כל שאילו בדיניהם אין מוציאין בדינינו אין מחזירין (ג) רבית מוקדמת רבית מאוחרת: כיצד לקח הימנו חטים בדינר זהב הכור וכן השער וכו': וכי אין לו יין מאי הוי (ד) והתניא (ה) אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער יצא השער פוסקין אף על פי שאין לזה יש לזה אמר רבה מתניתין בבא לחוב בדמיהן עסקינן וכדתניא הרי שהיה נושה בחבירו מנה והלך ועמד על גורנו ואומר תן לי מעותי שאני רוצה ליקח בהם חטים אמר לו חטים יש לי שאני נותן לך צא ועשה עלי כשער של עכשיו ואני אעלה לך כל שנים עשר חדש אסור דלאו כאיסורו הבא לידו דמי א"ל אביי אי דלא כאיסורו הבא לידו מאי איריא אין לו אפי' יש לו נמי אלא אמר אביי מתני' כדתני רב ספרא ברבית דבי רבי חייא דתני רב ספרא ברבית דבי ר' חייא יש דברים שהם מותרין ואסורין מפני הערמת רבית כיצד אמר לו הלויני מנה א"ל מנה אין לי חטין במנה יש לי שאני נותן לך נתן לו חטין במנה וחזר ולקחן הימנו בעשרים וארבע סלע מותר ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית הכא נמי כגון דאמר הלויני שלשים דינרים אמר ליה שלשים דינרים אין לי חטין בשלשים דינרים יש לי שאני נותן לך נתן לו חטין בשלשים דינרים וחזר ולקחם הימנו בדינר זהב אי אית ליה חמרא ללוה דיהיב ליה בשלשים דינר פירא הוא דקא שקיל מיניה ולית לן בה ואי לא כיון דלית ליה חמרא ודאי משקל זוזי מיניה מחזי כרבית אמר ליה רבא אי הכי תן לי חיטי דמי חיטי מבעי ליה תני דמי חיטי שאני (ו) מוכרן שמכרתים לך מבעיא ליה תני שמכרתים לך הרי חטיך עשויות עלי בשלשי' דינרין מעיקרא נמי הכי אוקמינהו עילויה הכי קאמר ליה בדמי חטיך שעשית עלי בשלשים דינר הרי לך אצלי בהן יין ויין אין לו והא בדינר זהב הכור וכן השער קתני [א] אלא אמר רבא (ז) כי שכיבנא רבי אושעיא נפק לוותי

דמתרצנא

ובדינינו אין מחזירין. דלאבן רבית הוא כיון דזימנין שאין עושים פירות שהכרמים לוקין אין זו רבית קצוצה: **איזהו נמי כי אפקי ליה.** סבברי דבתורת זביני אתו הנך פירות לידיה דלוקח דכל זמן שלא פרע לו מעותיו הכרם מכור לו עד זמן שפסקו ביניהם שיכול לפדותה. והוא הדין דמלי לאתוביה נמי מאבן רבית דהמרבה בפירות דמתניתין אלא הא שינויא נמי אית ליה לשנויי בתורת זביני אתו לידיה: **מאי אתא לאשמועינן.** הי ניהו דבדיניהם אין מוציאין והוא רבית ובדינינו אין מחזירין: **רבית מוקדמת ורבית מאוחרת.** בשילהי מתניתין (דף עה:) קתני לה והא בתורת רבית יהיב ליה ובדיניהם אם לא נתן אין מוציאין שהרי לא פסק עמו: **וכי אין לו יין מאי הוי.** אחר שיצא השער ליין והוא חייב לו החטין או המעות הרי הוא כפוסק עמו עכשיו על היין: **אין פוסקין על הפירות.** ליתן לו מעות בכור חטין ולומר לו תנהו לי לסוף זמן גדול ואפילו יש שנותנין אותו עכשיו בכך בתחילת הקציר אין זה שער עד שיצא שער מפורסם וקבוע בשוקי העיר בכך: **אע"פ שאין לזה.** המוכר: **יש לזה.** לאיש אחר ויכול לקנותו עכשיו בדמים שקיבל: **מתניתין בגא לחוב בדמיהן עסקינן.** שלא נתן לו זה המוכר לצוקה דמי החטין שחייב לו שיחזור ויקבלם הימנו בשביל היין אלא בא לעשות עליו דמי החטין חוב ולפסוק על החוב יין וכך אמר לו אני מקבל עלי חטיך בל' דינר כמו שאתה יכול למוכרן והרי לך אצלי בהן יין כשער של עכשיו דאי הוה ליה יין הוה קנוי לו מעכשיו ואי אייקר ברשותיה אייקר. אבל אין לו והוא לא קיבל עכשיו מעות שנוכל לומר יכול הוא לקנותו בדמים שקיבל נמצא שאינם אצלו אלא בהלואה בעלמא: **דתניא.** שיש הפרש בין נותן מעות לבא עליו בחובו: **ואי אעלה לך.** החטים כל שנים עשר חדש אף אם יתעלו דמיהן אקבל עלי העילוי ואתנם לך בדמים הללו: **דלא לאיסרו הבא לידו דמי.** שאין זה דומה לנותן איסר בשעה שפוסק דאיכא למימר יקנה לו עכשיו בשוק במעות שקיבל: **אפילו יש לו יין נמי.** דהאי תנא בעומד על גורנו קאמר דיש לו חטין ואפילו הכי אסר: **לדתני רב ספרא.** ולא בפוסק עמו בתחילה על החטין: **שאני נותן לך.** כשער של עכשיו ונתנם לו: **וחזר ולקחן ממנו בכ"ד סלעים.** דאחיל גביה סלע שהמנה כ"ה סלעים והוא היה דאוק למעות ולא יכול להמתין ליום השוק: **מוסר.**

[ג] [ל"ל והתנן], [ד] לקמן עב:, [ה] [נ"ק קיא:].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ובדינינו אין מחזירין ומאי ניהו רבית מוקדמת ורבית: (ב) שם תני דמי חטי שאני רוצה למוכרן:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אלא אמר רבא. נ"ב גירסת ר"ח ור"ף בגא לחוב בדמיהן עסקינן וכדתני ר"א כו' ופי' הרשב"א דר"ל שזקף דמי החטין במלוה וכה"ג דוקא אסור באין לו יין או כדר' אושעיא שנושה בתחילה והלא כרש"י דאוסר יין בלא"ה (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' קע"ה ס"ק י'): [ב] תוס' ד"ה הרי. תימה כו'. נ"ב ע' לעיל מ"ו ב' ד"ה יש כו' ט"ז א' ד"ה האי כו' א"ע כו':